

Konstnärernas Riksorganisation.

Till: Region Östergötland

E-post: registrator@regionostergotland.se

Konstnärernas Riksorganisations svar på remissversionen av Kulturplan för Östergötland 2024 – 2027 (RÖ 2023/4311)

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av Kulturplan för Östergötland 2024-2027 med diarie-nummer RÖ 2023/4311 för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 83 av våra medlemmar är bosatta i Östergötlands län.

Med vänliga hälsningar

Sara Edström

Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Anx Kupiainen

Talesperson för Konstnärernas Riksorganisation i Östergötlands län

Konstnärernas Riksorganisation

Växel: 08-54 54 20 80

Adress: Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se

Webb: www.kro.se

Kontaktperson:

Jon Brunberg, kulturpolitisk strateg och pressansvarig

Mobil: 070-275 59 29

E-post: jon.brunberg@kro.se

Inledning

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen har medfört ett ökat regionalt bestämmande över kulturpolitiken. Detta innebär fler möjligheter att utveckla förutsättningarna och forma framtiden för det regionala konstlivet. Kulturplanen är ett underlag för regionens ansökan om statliga medel inom kultursamverkansmodellen. Regionernas fördelning ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som tillkom 2018. Detta yttrande fokuserar i första hand på de avsnitt i kulturplanen som handlar om professionell bild- och formverksamhet, men vi lämnar också synpunkter på andra avsnitt som har betydelse för våra medlemmar.

Kulturrådets statistik för 2021 visar att bara 1 procent av de medel som slussas till regionerna via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 21 verksamheter inom konstområdet professionell bild- och formkonst erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Detta är förvisso inte hela bilden då många konstmuseer redovisas under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena är ojämnt fördelade och vi efterfrågar därför en mer rättvisande statistik för bild- och formområdet och en mer rättvis fördelning av medlen inom kultursamverkansmodellen.¹

Bild- och formkonstnärernas arbetsvillkor

Vi bedömer att Östergötlands län har mycket goda förutsättningar för ett levande konstliv. I länet finns en bra blandning av regionala, kommunala och privata aktörer och många verksamma konstnärer. Rejmyre Art Lab och Östergötlands Museum, där en länskonstkonsulent är stationerad, har de regionala uppdragen inom bild och form. Vi ser dock att det finns en rad områden som måste prioriteras, förbättras och utvecklas för att Östergötlands län skall kunna utveckla sitt konstliv, inte minst eftersom bild- och formkonstnärerna har speciella utmaningar jämfört med övriga konstnärsgupper.

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.

Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Enligt Konstnärsnämndens undersökning deklarerade 73 procent av bild- och formkonstnärerna som företagare och 65 procent som enskilda näringsidkare.²

Därför är det av yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, fö-

1 Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021*.

2 Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

reläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

När det gäller bild- och formkonstnärerna handlar det bland annat om att säkerställa att alla utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd följer det så kallade MU-avtalet (avtalet för medverkans- och utställningsersättning) och garanterar att konstnärer får betalt för den arbetstid de lägger ned före, under och efter utställningar.

Goda villkor som förutsättning för att uppfylla kulturpolitiska mål

De nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, anger att ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling”.

Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de kulturpolitiska målen skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling.³

Goda villkor är också en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.⁴

Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: ”Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten”.⁵

Med anledning av ovanstående så föreslår vi att det i kulturplanen i avsnitt 7.1.7 Bild och form, på sidan 21, läggs till en punkt under den avslutande listan, att Region Östergötland ska:

- verka för goda villkor för bild- och formkonstnärer som är verksamma i länet under kulturplaneperioden

7.1.7 Bild och form

I avsnittet om bild och form på sidan 21 tecknar regionen en ambitiös strategi för bild- och formkonsten i länet och visar att det finns en förståelse för vilka frågor som är viktiga och vilka förutsättningar som råder för professionella bild- och formkonstnärer.

Här står det att bild- och formområdet ska ha en stark plattform i Östergötland som möjliggör att området och dess aktörer hela tiden kan utvecklas, och att ett starkt bild- och formområde kräver en väl utvecklad infrastruktur. ”Detta innebär fysiska platser i form av produktionsplatser och ateljéer till en rimlig kostnad, och ett brett utbud av utställningsplatser och institutioner”. Insatserna handlar också om kompe-

3 Kulturrådet, *De nationella kulturpolitiska målen*, <<https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>>, hämtad 2022-02-25.

4 Sveriges riksdag, *Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet*, §8.

5 UNDP, *Globala målen*, <www.globalamalen.se>, Mål 8, hämtad 2022-02-15.

tensutveckling, residensverksamhet och att skapa ett nätverk för yrkesverksamma kulturskapare.

Ateljéer, kollektivverkstäder och andra produktionsplatser till hyror som bild- och formkonstnärer med låga inkomster kan efterfråga är avgörande för utvecklingen av konstlivet. Här ser vi att det finns ett stort behov både av konstnärliga kollektivverkstäder och ateljéer i länet. Vi föreslår därför att regionen gör en kartläggning av konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta de behov som finns. Vi ser också gärna att regionen tar ansvar för produktionsplatser i länet genom att anslå medel till riktade näringsbidrag och hyressubventioner.

Länskonstkonsulenten gör ett viktigt arbete för att främja bild- och formkonsten i länet. Vi föreslår att den tjänsten kompletteras med ett resurscentrum för bild- och formkonst som kan fungera som ett stöd för det professionella konstlivet. Vi vill särskilt lyfta Resurscentrum för konst i Norrbotten som ett exempel för andra regioner att inspireras av. Där har resurscentret varit mycket betydelsefullt för att stötta och utveckla det regionala konstlivet.

Mu-avtalet

MU-avtalet reglerar arvoden och ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Det är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande även för andra utställningsarrangörer med offentlig finansiering. Avtalet är idag branschpraxis men följs ofta bara delvis.

På sidan 21 i kulturplanen står det att "MU-avtalet ... bör tillämpas i hela Östergötland. Region Östergötland arbetar för att öka kunskapen om MU-avtalet såväl hos arrangörer som konstnärer".

För bild- och formkonstnärer är det en stor utmaning att de inte får betalt för den arbetstid de lägger ner före, under och efter utställningar. Vi vill därför att regionen säkerställer att MU-avtalet inte bara *bör* tillämpas som det står på sidan 21, utan *skall* tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar och andra uppdrag som till exempel panelsamtal, föreläsningar och medverkan i projekt.

Det är mycket viktigt att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar för att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa detta är att göra som Göteborgs stad och skapa en riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen.⁶

Vi pekar gärna på Västra Götalandsregionen som en nationell förebild eftersom de 2017 i ett första steg satsade en miljon kr extra bara för att finansiera medverkansersättning hos 10 utställningsarrangörer. I deras kulturplan för 2020-2023 står: "För att göra Västra Götaland till en attraktiv produktionsplats för samtida konst har kultur nämnden successivt ökat stödet för medverkans- och utställningsersättning (MU-ersättning) till konstinstitutioner med regionala uppdrag".⁷

6 Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18.

7 VGR, pressmeddelande, <<https://www.pressmachine.se/pressrelease/view/vastra-gotalandsregionen-miljonsatsar-starker-mu-avtalet-26333>>, hämtad 2022-02-25 ; Västra Götalandsregionen,

En lösning för att se till att även ideella och kommunala arrangörer har möjlighet att betala skäliga ersättningar, som Region Kronoberg anammat, kan vara att anslå medel till en "MU-pott" som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Vi föreslår att Region Östergötland:

- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur

Den offentliga konsten och enprocentsregeln

Enprocentsregeln är en princip för finansiering av offentlig konst som innebär att en procent av kostnaden för ett byggprojekt skall gå till konstnärlig gestaltning. Det är en princip som säkerställer att invånarna får konst av hög kvalitet i sina livsmiljöer när det byggs mycket. Därför är det bra att regionen betonar på sidan 21 i kulturplanen att den är viktig.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Östergötland tar fram en konstpolicy som reglerar hur regionen skall arbeta med den offentliga konsten, inklusive enprocentsregeln vid bygginvesteringar, och att regionen avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

8.2.1 Gestaltad livsmiljö

Det är utmärkt att Region Östergötland län har en ambition att arbeta strategiskt med politikområdet gestaltad livsmiljö (sidorna 23-24). Vi vill här påpeka att inte bara arkitektur, form och design är en del av detta område utan också konst, och att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta strategiska arbete.

Vi vill dessutom tillägga att det är viktigt att lyfta fram att gestaltad livsmiljö inte bara avser platsbunden konstnärlig gestaltning utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer, något som också lyfts fram i regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö*: "Såväl olika former av kultur- och föreningsverksamheter som mindre företag, butiker, restauranger och kaféer är också väsentliga forum för möten mellan människor och för ett samhälle som håller ihop. Den typen av verksamheter har ofta behov av lämpliga och lättillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. För exempelvis ideella föreningar, hantverks- och konstnärerverksamhet och butiker med mindre stark kommersiell bas är mindre och billiga lokaler viktigt."⁸

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Östergötland erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen, inklusive konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum.

Kulturplan 2020-2023, s. 25.

8 Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61.

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra förslag i punktform. Vi hoppas att Region Östergötlands län tar till sig dem och arbetar in dem i den slutliga versionen av kulturplanen.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att:

- skyddet för den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd skrivs in i regionala styrdokument
- det skrivs in i kulturplanen på sidan 21 att regionen ska arbeta för goda villkor för bild- och formkonstnärer som är verksamma i länet under kulturplaneperioden
- regionen agerar förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar
- regionen anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur
- regionen tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag
- regionen erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen
- regionen överväger möjligheten att inom stora byggprojekt avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket
- regionen utreder möjligheterna att skapa ett resurscentrum för bild- och formkonst som kan stötta professionella konstnärer och utveckla det regionala konstlivet.
- regionen gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för riktade näringsbidrag till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet
- regionen tar fram en strategi för att möta behovet av konstnärliga produktionsplatser i länet